

Poruchy osobnosti

(bakalářské a magisterské studium)

Česková E., Psychiatrická klinika LF MU a FN Brno

- **definice**
- **dynamika, příčiny, výskyt**
- **projevy a diagnostika**
- **jednotlivé specifické poruchy osobnosti**
- **diferenciální diagnóza, komorbidita**
- **obranné mechanismy osobnosti**
- **léčba**

Specifické poruchy osobnosti: definice

Osobnost sestává z temperamentu , charakteru a inteligence

- **temperament- biologická stránka osobnosti (způsob emočního projevu jedince v určité situaci)**
- **charakter - sociální stránka (trvalá pohotovost projevovat se určitým způsobem ve společenském prostředí)**

Definice poruch osobnosti:

- **extrémně vystupňované povahové a charakterové rysy, které vedou k poruchám sociální adaptace**
- **trvalá povahová odchylka od normy**
- **jedinec má takové vlastnosti, kterými trpí jeho okolí a/nebo on sám**

Specifické poruchy osobnosti: dynamika, příčiny, výskyt

Dynamika

- počátky od dětství
- některé projevy se stárnutím zmírňují – agresivita, disociální projevy
- některé zvýrazňují – paranoidita, deprese
- dekompenzace

Příčiny:

- vlivy dědičné – převažují, výchovné

Výskyt

- 10%

Specifické poruchy osobnosti: projevy a diagnostika

- **maladaptivní postoje a chování v široké oblasti osobních a sociálních situací**
- **pocity osobní nepohody, negativní vliv na pracovní a společenské fungování**

Diagnostika:

- **psychiatrické vyšetření (důraz na osobní, sociální a objektivní anamnézu, klinický obraz)**
- **strukturovaná diagnostická interview**
- **zhodnocení osobního kontaktu a obranných mechanismů**

Psychologické vyšetření:

- ✓ **dotazníkové metody (MMPI, Cloninger)**
- ✓ **projektivní testy**

Obecná kritéria specifických poruch osobnosti (MKN 10)

Vnitřní prožívání a chování se odchyľují od normy a očekávání v dané kultuře. Odchylka musí být zjevná alespoň ve 2 z následujících oblastí:

- **poznávání -kognice (způsob vnímání, interpretování, utváření postojů)**
- **afektivitě, emotivitě**
- **zvládání impulzivity a uspokojování potřeb**
- **sociální chování (vztahu k jiným lidem a zvládání interpersonálních situací)**

Specifické poruchy osobnosti: projevy a diagnostika

- **pacient může mít projevy, které jsou charakteristické pro specifickou poruchu osobnosti, ale nesplňují potřebná diagnostická kritéria**
- **popisujeme pak osobnostní rysy nebo osobnostní reakce v případě, že se projevují jen v zátěžových situacích**

Paranoidní porucha osobnosti F60.0

Projevy:

- **vztahovačný**
- **nedůtklivý**
- **málo společenský**
- **neodpouští, podezírá**
- **citlivý na nezdar a odmítnutí**

Schizoidní porucha osobnosti F60.1

Projevy:

- ✓ **citový chlad, omezená schopnost vyjadřovat cit**
- ✓ **uzavřenost, nedostatek přátel a důvěrných vztahů**
- ✓ **bizarní nápady, svérázná logika, filosofické úvahy**
- ✓ **podivíni, nepraktiční**
- ✓ **málo činností skýtajících potěšení**
- ✓ **lhostejnost ke chvále či kritice**
- ✓ **necitlivost pro normy a konvence a jejich nedbání**

Disociální porucha osobnosti F60.2

Projevy:

- ✓ **sklon k protispolečenskému chování**
- ✓ **neschopnost empatie**
- ✓ **moral insanity (nedostatečný rozvoj vyšších citů)**
- ✓ **společensky nejnebezpečnější, recidivisté**
- ✓ **za opakovaná selhání obviňují lidi kolem**
- ✓ **v dětství záškoláctví, krádeže, šikana**
- ✓ **nevydrží v pracovním poměru, týraní dětí**

Emočně nestabilní a hraniční porucha osobnosti F60.3

Projevy:

- ✓ **emoční nestabilita**
- ✓ **sklon ke zkratkovému jednání (agresivního rázu)**
- ✓ **silné, málo zvládatelé afekty**
- ✓ **přelétavost, střídání partnerů, abúzus**

Hraniční typ

- ✓ **pocit prázdnoty, emoční dysregulace**
- ✓ **opakované sebepoškozování, suicidální pokusy**

Histrionská porucha osobnosti F60.4

Projevy:

- ✓ **dramatizování, pseudologia fantastica**
- ✓ **infantilita**
- ✓ **sebesoustřednost, touží po obdivu, dobrodružství**
- ✓ **narušení partnerských vztahů, povrchní emotivita**
- ✓ **obviňování, manipulování, intriky, pomluvy, lhavost**

Blízko má narcistická osobnost:

- ✓ **vysoké sebevědomí, pocit jedinečnosti**
- ✓ **nedostatek empatie, vyžadování pozornosti, závist**

Anankastická porucha osobnosti F60.5

Projevy:

- **nutkavé pochyby (hlavně o vlastních schopnostech)**
- **perfekcionismus**
- **nerozhodnost, vnitřní nejistota, rigidní postoje**

Anxiózní (vyhýbavá) porucha osobnosti F60.6

Projevy:

- **nedostatek sebedůvěry, pocity méněcennosti**
- **úzkostné napětí**
- **přecitlivělý na výtku, odmítnutí nebo nesouhlas**

Závislá (astenická, pasivní) porucha osobnosti F60.7

Projevy:

- **závislost na jiných**
- **astenie**
- **nadměrná potřeba péče druhých**
- **submisivita, přilnavost, strach z opuštění**

Jiné poruchy osobnosti F60.8

Osobnost nezdrženlivá:

- **nedostatek pevné vůle**
- **podléhání druhým osobám**
- **hledání požitků (obohacování, abúzus)**
- **majetkové delikty**

Osobnost pasivně agresivní:

- **stálá opozice**
- **stěžování**
- **neplnění povinností pomocí úhybných manévrů (odkládání řešení, termínů)**

Přetrvávající změny osobnosti F62

F62.0:

- **bez předchozí poruchy**
- **vznik po katastrofické zkušenosti**

F62.1:

- **bez předchozí poruchy**
- **vznik po psychickém onemocnění**

Specifické poruchy osobnosti: diferenciální diagnóza, komorbidita

Nejčastější diferenciálně diagnostické problémy:

- **schizoidní a paranoidní porucha osobnosti
vs iniciální fáze schizofrenní poruchy**
- **psychotická dekompenzace poruch osobnosti
vs psychóza schizofrenního okruhu**

Častá komorbidita:

- **disociativní a neurotické poruchy**
- **škodlivé užívání návykových látek**

Obranné mechanismy osobnosti

Kvalitní diagnostika včetně kognitivního schématu (jádrové přesvědčení a příslušné strategie) a zmapování obranných mechanismů - nezbytný podklad pro erudovanou psychoterapii

Specifické poruchy osobnosti preferenční obranné mechanismy- příklady:

- **paranoidní – projekce,**
- **histrionská - vytěsnění, disociace, projekce**

Úloha psychologa v diagnostice

Projektivní testy

- vyšetřovaná osoba interpretuje různé mnohoznačné podněty a situace
- nejednoznačný podnětový materiál umožňuje různé interpretace, které jsou pak „skórovány“ vyšetřujícím klinikem
- konstruovány tak, aby nebyly vyšetřovanou osobou účelově nebo záměrně zkresleny
- patří sem známý Rorschachův test (ROR), Lüscherův test preference barev, Tématicko apercepční test (TAT), asociační test, atd.

Úloha psychologa v diagnostice

Strukturovaná vyšetření

- užitečná ke stanovení klinické diagnózy
- organizovaná dokumentace diagnostických kritérií

Projektivní testy

- užitečné v diferenciální diagnostice
- v objasnění osobnostních vzorců a stylů

Neuropsychologické testy:

- užitečné v diagnostice kognitivní dysfunkce (dříve organicita, organické postižení)

Farmakologická léčba

Farmakoterapie - symptomatická:

- **krátkodobé, akutní stavy -krizová intervence**
- **léčení dlouhodobé psychopatologie**

Douhodobá léčbě 4 symptomové okruhy:

- **agresivita a nedostatečná kontrola impulzů**
- **afektivní poruchy, dysregulace nálady**
- **úzkost**
- **kognitivní a percepční dysfunkce**

Farmakologická léčba

Agrese, impulzivita

- **lithium (antiagresivní a antisuicidální účinek)**
- **antikonvulziva**
- **malé dávky antipsychotik (atypických)**

Poruch nálady

- **litium**
- **atypická antipsychotika**
- **serotonergní antidepresiva**

Úzkost

- **Analogická jako u poruchy nálad, benzodiazpiny**

Kognitivní a percepční dysfunkce, psychotické příznaky

- **malé dávky antipsychotik (atypických)**

Nefarmakologická léčba

Psychoterapie

- **dynamická psychoterapie - cílena na nevědomé konflikty a získáním náhledu je zvládat**
- **kognitivně behaviorální vychází z kognitivních schémat, posiluje či minimalizuje některé strategie, nácvik situací, které pac. nezvládá**